

ԺԱՌԱՆԳԱԻՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ
ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
140-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱԼԵՔՍ ԵՒ ՄԱՐԻ
ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՆՑԵԱԼԻ
ԵՒ ՆԵՐԿԱՑԻ ՄԱՍԻՆ

Հիմնարկութիւն եւ առաջին տարիներ

1833-ին, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան անդամ Զաքարիա Եպիսկոպոս կը հաստատէ տպարան մը Երուսաղէմի մէջ: Առաջին տպարանը կը հանդիսանայ ամ Ս. Քաղաքին:

Տասը տարիներ ետք, 1843-ի ամառը, նոյն Զաքարիա Եպս.ը, այժմ բարձրացած Պատրիարքական Գահին, կը հաստատէ ժառանգաւորաց Վարժարանը, Ռամլէի Ս. Գեորգ վանքին մէջ: Հայերէնի ուսուցիչ կը կարգէ Խաչատուր Քահանայ Տառնեցի եւ «հոգաբարձու» կը նշանակէ, այսինքն տնօրէն՝ Ստեփանոս Վրդ. Տիգրանակերտցի: «Եւ որպէսզի բարեկարգ ընթացայ վարժարանը՝ իր յամձմարարութեամբ փոխանորդ Կիրակոս Եպիսկոպոս եւ քանի մը առաջաւոր վարդապետներ տասը յօդաձմերէ բաղկացեալ Կանոնագիր մը կը պատրաստեն՝ ուսմանց աստիճաններու եւ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու պարտականութեանց վերաբերեալ» (25 Յուլիս 1843) (Տ. Սաւալանեանց, Պատմութիւն Երուսաղէմի, քրգ. Մ. Եպս. Նշանեանի, Բ. հատ., էջ 1028):

Մէկ ու կէս տարիներ ետք վարժարանը կը փոխադրուի Երուսաղէմ, առանձին տան մը մէջ: Աստուածատուր Եպս. իր Ժամանակագրութեան մէջ (էջ 532) աշակերտներուն թիւը կը յիշէ իբրեւ 30: Երուսաղէմ փոխադրուած ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսուցիչ կը կարգէ «Արմաշի վանքին Մուրատ վարժապետը, որ հմուտ եւ եռանդուն աշխարհական մըն էր ու այն տարին ուխտի եկած էր Երուսաղէմ: Մուրատ վարժապետ կը դասախօսէ Քերականութիւն, Տրամաբանութիւն եւ Ճարտասանութիւն» (Նշանեան, էջ 1028): Մինչեւ այսօր ունինք երեք գրքոյկները, որոնք դասագիրքերը եղած են յիշեալ երեք դասընթացներուն: Անոնք կը վկայեն թէ գեղեցիկ ճիգ մը կատարուած է Երուսաղէմ, նորահաստատ վարժարանին տալու գիտական որոշ մակարդակ մը, ժամանակի պահանջին համաձայն:

Երջանկայիշատակ
Տ. ԶԱՔԱՐԻԱ Բ. ԿՈՐԵՑԻ
Բազմավաստակ Պատրիարք Ս. Աթոռոյս
Հիմնադիր ժառանգաւորաց Վարժարանի
եւ
Ս. Յակոբեանց Տպարանի

1846-ին տարածամ կը վախճանի Զա-
ֆարիա Պատրիարք եւ ամոր փոխանորդը եւ
յաջորդը, Կիրակոս Եպիսկոպոս, տակաւին
Պատրիարքական Աթոռը չբարձրացած, ան-
գամ մը եւս կը փոխադրէ ժառանգաւորները
իրենց յատկացուած տունէն Ս. Յակոբեանց
վանքը: Մուրատ վարժապետ մեկնած էր եւ
աշակերտներուն թիւը պակսած: Կիրակոս
Եպս. «հայկաքանութեան դասատու կը
կարգէ յառաջադէմ ուսանողներէն Մար-
գումնցի Կարապետ սարկաւազը»:

Կիրակոսի պատրիարքութեան օրով,
ժառանգաւորաց վարժարանը կը յանձնուի
Լիմ անպատի միաբան Սիմէոն վարդապե-
տին, «որ քաջահմուտ եւ վարժ մեկնիչ էր
Ս. Գրոց, նարտարախօս ու անձանձիր դա-
սախօս միանգամայն» (Նշանեան, էջ 1045):
Ան բերել կու տայ նաեւ իր ժամանակի մեծ
մտաւորական եւ լուսագոյն ուսուցիչներէն
Տիգրան Սաւալանեանցը:

1848-ին Սաւալանեանց կը ստանձնէ
վարժարանը, կը վերակազմէ կանոնադր-
ութիւնը եւ դասացուցակին վրայ կ'աւել-
ցնէ Թրիստոնեական վարդապետութիւն,
Աշխարհագրութիւն եւ Դիցաբանութիւն:

Թէեւ երեք տարիներ միայն կը տնէ
Կիրակոսի պատրիարքութիւնը, սակայն
արդիւնաւոր տարիներ կը հանդիսանան
վարժարանին համար: Ան է որ կը հիմնէ
Զամ Թաղը (Մայրի Թաղը), վանքին հարա-
ւակողմը, մայրիներու պարտէզին տեղը եւ
հոն փոխադրել կու տայ ուսանողութիւնը:

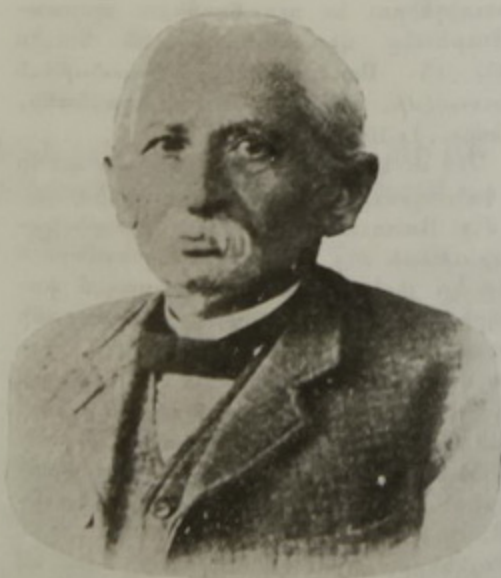
Յովհաննէս եւ Եսայի Պատրիարքներու
շրջան

Իր յաջորդը՝ Զմիւռնիացի Յովհաննէս
Պատրիարք կը կասեցնէ վարժարանին յա-
ռաջդիմութիւնը եւ տպարանին զարգացու-
մը: Իր պատրիարքութեան ամբողջ փառքը
կը կազմէ շինարարութիւնը, յատկապէս
Պատրիարքարանի փառաւոր շէնքին եւ *Ճե-
մարանին* (1854): Թէեւ շէնք է գմբէսաւոր
եւ քառանկիւն շէնքը ճեմարանին, սակայն,
կ'ըսէ Օրմանեան (*Ազգապատում*, Գ. 3899),
«գեղեցիկ քանդակարանի յատկութիւններ ու-
նի, քան թէ յարմարագոյն վարժարանի»:
(Այժմ իրագործած է ան Թանգարանի իր
կոչումը):

Յովհաննէս Պատրիարք կը դադրեցնէ
Տիգրան Սաւալանեանցը եւ ուսանողները
կը յանձնէ «ձերունի Սիմէոն վարդապե-
տին, որ գուրկ ըլլալով մեր լեզուին գեղե-

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԶՄԻՒՌՆԻԱՏԻ

Մանգր Սաւալանեանց

ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՎԱԼԱՆԵԱՆՑ

ցիկ դպրութեան, միայն Ս. Գիրք կ'աւանդէր երկարածիգ մեկնութիւններով» (Նշանեան, էջ 1087):

1856-ին, քաղաքական մտաւորական եւ Երուսաղէմի Պատմութեան հեղինակ Տիգրան Սաւամեանց, որ վերակազմած էր վարժարանը եւ դրած ուսումնական ամուր հիմքերու վրայ, կը թողու Երուսաղէմը, յուսահատած Յովհաննէս Պատրիարքի ընթացքէն:

Յովհաննէս Պատրիարք Երուսաղէմ կը հրաւիրէ Պոլսոյ Մայր Եկեղեցիի Գեորգ Գահանան: Ան կը հասնի Ս. Փաղափ 1858-ի Յունիսին եւ կը ստանձնէ ուսուցչութիւնը: Տարի մը միայն կը տեւէ իր այս պաշտօնը:

Դժուար օրեր կ'անցնէ վարժարանը Յովհաննէսի պատրիարքութեան վերջին տարիներուն, մաքու անոր վախճանումէն ետք՝ երբ Միաբանութիւնը երկար պայքար մղեց Պոլսոյ ժողովականներուն դէմ, որոնք Սահմանադրական կարգեր կ'ուզէին հաստատել Երուսաղէմ:

Տնօրէն ժողովը, «ըմբռնելով թէ Միաբանութեան բոլոր պէտքերէն կարեւորագոյնն էր՝ տարիներէ ի վեր խափանուած ժառանգաւորաց Դպրոցին քարեկարգութիւնը» (Նշանեան, էջ 1124), անգամ մը եւս կը հրաւիրէ Սաւամեանցը: 1863-ին, վերջինս կը վերադառնայ իր պաշտօնին եւ կը վերսկսի դասաւանդել հայերէն եւ գաղղիներէն լեզուները: Ան կը վերականգնէ դպրոցին վարկը եւ արդիւնաւոր կերպով կը շարունակէ դպրոցին վերելքը, մինչեւ իր վերջնական մեկնումը 1872-ին, Եսայի Պատրիարքի իշխանութեան օրերուն:

Եսայի Պատրիարքի մախաճեռութեամբ, 1866-ին կը սկսի հրատարակուիլ «Սիօն»ը, իբրեւ պաշտօնագիր Երուսաղէմի

Պատրիարքարանին, այնպէս որ աւելի յըստակ գաղափար մը կարելի է կազմել աշակերտութեան, ուսուցչական կազմին եւ դասաւանդուած միւսներու մասին, վարժարանի տարեկան տեղեկագիրներէն:

1866-ին, «Ուսկիւն աշակերտք» եւ 5 սարկաւազ, 6 ուրարակիր եւ 4 դպիր, իսկ մօր աշակերտներն եւ 7 միայն:

1867-ին Երուսաղէմ կը հասնի Արցախեցի Գարեգին Մուրատեան, «Ռուսահայոց մէջ ուսումնական եւ գործիչ անձ մը» (Ազգապատում, Գ. 4202), որուն կը յանձնուի վարժարանին պատասխանատուութիւնը, թեւ տեսչական պաշտօնը կը մնայ Մկրտիչ Վրդ. Սահակեանի: Գարեգին Մուրատեան աշակերտութեան թիւը կը քարճրացնէ քառասունի եւ դասաւանդուած միւսներուն վրայ կ'աւելցնէ Ս. Գրոց Պատմութիւն, Եկեղեցական Պատմութիւն, Ճարտասանութիւն, Տանկերէն եւ Գաղղիներէն:

1869-ին 33 աշակերտներէն քիչեր միայն անցան Միաբանութեան շարքը: Սակայն յաջողակ աշակերտներէն երեքը՝ Գարրիէլ Խապայեան, Մելիքն Յակոբեան եւ Մաքսուտ Մաքսուտեան մոյմ տարին կը ղրկուին Պոլիս, երկու տարուան ուսումնական մասնաւոր ընթացքի մը հետեւելու: Երբ կը վերադառնան, իրենց ուսումնապետը ձեռնադրուած էր եւ վերակոչուած Մելիքեան:

ՍԻՕՆ Ամսագրի առաջին թիւը (1866)

ՄԵԼԻՔԻՍԵԴԵԿ ՎՐԴ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ս. ԱԹՈՌՈՍԵՍ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԿ Տ. ԵՍԱԹԻ Դ. ԹԱԼԱՍԵԻ

Վրդ., իսկ իրենք, իբրեւ Սարկաւագ վեց տարիներ կը ծառայեմ իբրեւ ուսուցիչ:

1871-ի Պայծառակերպութեան սոօմիս, երեք աշակերտներ կը ձեռնադրուին եւ կը վերակոչուին *Գաբրիէլ*, *Դանիէլ* եւ *Մաղաքիա*: Գաբրիէլ Վրդ. կը ծառայէ Ս. Աթոռին եւ իր մահկանացուն կը կմքէ 1903-ին, Լուսարարապետութեան պաշտօնին մէջ: Դանիէլ Վրդ. իր կեանքը կը կմքէ Աղեփսամորիա, հոգեւոր հովուութեան պաշտօնին մէջ եւ Մաղաքիա կ'եպիսկոպոսանայ 1898-ին եւ կը վախճանի Պոլսյ մէջ 1922-ին:

Յաջորդող տարիներուն, աշակերտներուն թիւը կը բարձրանայ 47-ի, բաժնուած չորս դասարաններու վրայ, որոնցմէ 11-ը ճըմբերցման անվարժ մտրեկներ: Դասացուցակին վրայ աւելցած կ'երեւին հետեւեալ միւթերը. Երաժշտութիւն, Բնական Պատմութիւն, Ազգային Պատմութիւն եւ Քրիստոնէական:

1877-ի գլխաւոր դէպքը, որ պիտի ազդէր թէ՛ վարժարանի եւ թէ Միաբանութեան կեանքին վրայ, ձեռնադրութիւնը եղաւ երեք Սարկաւագներուն, որոնք Եսայի Պատրիարքի օրով արդէն իսկ տիրական դէմքերը եղած էին: Ասոնք են. Գաբրիէլ Սրկ. Խապայեմց Խարրերդցի՝ Սահակ Վարդապետ, Մելգոն Սրկ. Յակոբեան Թէֆիրտաղցի՝ Վահան Վարդապետ եւ Մաքսուտ Սրկ. Մաքսուտեան Դամասկացի՝ Ղեւոնդ Վարդապետ:

Նոյն օրը ձեռնադրուեցան մասն երկու Միաբաններ՝ Դարեգին եւ Յակոբ Վարդապետներ, որոնք հետեւած չէին վարժարանի դասընթացներուն:

Եսայի Պատրիարքի գահակալութեան 21 տարիներու ընթացքին, վարժարան յայտնաբերած եղան մօտ 150 աշակերտներ, որոնցմէ եկեղեցական ուխտ կատարեցին 11 Միաբաններ:

Թէեւ ուսումնական անձնաւորութիւն մը եղած չէ Եսայի Պատրիարք, սակայն հաւատացած է Երուսաղէմի մշակութային առաքելութեան եւ ամէն կերպով փաջալերած է Ջաֆարիա եւ Կիրակոս Պատրիարքներու սկսած ծրագիրները. տպարանէն լոյս ընծայուած են պատմագիրքերու շարք մը եւ սկսած է հրատարակուիլ «Սիօն» ամսագիրը, թէեւ կարճ ժամանակամիջոցով: Առաջին անձը եղած է իմք որ լուսանկարչութեան արհեստը մերմուծած է Երուսաղէմ: Ս. Երկրի մէջ առնուած առաջին լուսանկարները, որոնք գաղափար մը կու տան զանազան սրբատեղիներու եւ անձերու դիմագծի

ՂԵՒՈՆԴ ՎՐԴ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ
(1877 - 1878)

ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ԽԱՊԱՅԵԱՆ
(1878 - 1885)

մասին, կը պարտինք իր մախաճեռնութեան:

Յարութիւն Պատրիարքի Շրջան

Յաջորդ Պատրիարքին՝ Յարութիւն Վեհապետեանի օրով (1885-1890), ժառանգաւորաց Վարժարանը կը շարունակէ իր կեանքը: Ուսուցչական կազմին մէջ կ'երեւին հոչակաւոր դասատուներ. Գեորգ Գրիգորեան երաժշտագետը, որ երկար տարիներ ծառայած է իբրեւ երաժշտութեան ուսուցիչ եւ դպրապետ Ս. Յակոբեանց Տաճարին, Գրիգոր Ամմահունի (մախկին հիմնադիր-տնօրէն Վերին Մամիսայի Հայ Ամերիկեան Վարժարանին), որ դասաւանդած է Գաղղիներէն եւ Գիտութիւն, Թովմաս Աճէմեան, որ երկու տարի միայն (1905-1907) Հայերէն լեզուի եւ չափական գիտութիւններու ուսուցիչն է եղած, Վանեցի Մարկոս Նաթանեան (մախկին փոխ-տեսուչ Վանի Վարժապետանոցին), որ 1886-ին կը ձերբակալուի, կը բերուի Պոլիս եւ 1887-ին կ'աքսորուի Երուսաղէմ, մինչեւ 1890 կը դասաւանդէ Պատմութիւն եւ Աշխարհագրութիւն (նքնուր ստանալէ ետք կը վերադառնայ Պոլիս եւ հոն կը ծառայէ իբրեւ կըրթական տեսուչ Պոլսոյ վարժարաններուն),

իրաւագէտ Յակոբ Մեղաւորեան (մախկին տեսուչ Տրապիզոնի Համագգեաց Վարժարանի), որ 1888-1890 թուականներուն կը դասաւանդէ Հայերէն, Գիտութիւն եւ Տնտեսականութիւն, Յովհաննէս Ճգնաւորեան եղած է գծագրութեան ուսուցիչ, մըկարած է սրբանկարներ, Երուսաղէմ գլտնուած հայկական մոզայիքներու իւղաներկ վերարտադրութիւնը եւ ուսուցած է մըկարչութիւն, Յովսէփ Տէր Վարդանեան, ժառանգաւոր սան եղած եւ ապա՝ ուսուցիչ 1902-1904 շրջանին, վերջնականապէս վերադառնալէ առաջ Երուսաղէմ 1920-ին, Նիկողայոս Զիգիանեանց, շրջանաւարտ Փէթրսպուրկի համալսարանէն եւ գիտութեանց ուսուցիչ 1892-3, մէկ տարեշրջանի, Պետրոս Կիրեղեան (Սապահկիւլեան), որ 1890-2 տարիներուն աւանդած է գիտութեան դասեր, Սողոմոն Գրիգորեան, աշակերտ մոյն ժառանգաւորացին, եղած է Թուրքերէն լեզուի մասնագէտ եւ իբր այդ՝ ուսուցիչ եւ Պատրիարքարանի Թուրքերէնի քարտուղար, երկար տարիներ, եւ վերջապէս՝ հոչակաւոր գիտնական Յրէտէրիկ Մուրատ, գերմանագէտ, որ հրատարակած է «Յովհաննու Յայտնութեան Նորագիտ Թարգմանութիւնը» անուն ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը, ձեռագիրներու քաղդատութեամբ:

1886-ին, Յարութիւն Պատրիարք կը

Խմբանկար ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսանողութեան (1897)

ձեռնադրէ չորս մօրըմծաներ, մախկին ժառանգաւորներէն: Աստմբ եմ. Պետրոս Սրկ. Պետրոսեան որ կը վերակոչուի *Թովմաս*, Պօղոս Սրկ. Կարապետեան՝ *Եսայի*, Պետրոս Սրկ. Աւետիսեան՝ *Մատթէոս* եւ Յարութիւն Սրկ. Ահարոնեան՝ *Եղիշէ*:

Թովմաս Վրդ. կը ծառայէ Ս. Աթոռիս զամազան տեսչութիւններու մէջ եւ կը վախճանի 1920-ին: Եսայի Վրդ. մոյմպէս կը ծառայէ Ս. Յակոբի իբրեւ ղասապետ եւ շինուածապետ, ամդամ Տնօրէն ժողովոյ, կը վարէ այլ տեսչութիւններ եւ իրմահկանացուն կը կնքէ 1909-ին: Մատթէոս Վրդ. ծառայութեան երկար տարիներ կ'անցնէ Երուսաղէմ, կը վարէ պատասխանատու պաշտօններ, մեծ հեղինակութեամբ: Ծամօթ իբրեւ Մատթէոս Եպս. Գալլէքեան, ամ Ս. Աթոռի տիրական դէմքերէն մին կը հանդիսանայ միմչեւ Թորգոմ Պատրիարքի օրերը: Իսկ Եղիշէ Վրդ., մոյմպէս կարկառուն դէմքերէն Երուսաղէմի Միաբանութեան, ծամօթ իբրեւ Եղիշէ Եպս. Զիլինկիրեան, կը վարէ բազմաթիւ առաջնորդական պաշտօններ՝ Պէյրութ, Դամասկոս եւ Բաղէշ, վերադառնալէ առաջ Ս. Աթոռ ստանձնելու համար ժառանգաւորաց Վարժարանի Տեսչութիւնը: Բազմաթիւ գիրքերու հեղինակ, առաւելաբար յուշագրութիւններ, ամ կ'աւտորուի Դամասկոս Սահակ Կաթողիկոսի հետ եւ 1920-ին կ'օծէ Պէյրութի Ս. Նշան Եկեղեցին: Յանկարծամահ կ'ըլլայ 1929 Փետրուարին:

1889-ին, մօր խումբ մը մախկին ժառանգաւորներու կ'ընեն իրենց ուխտը Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ: Աստմբ եմ. Յակոբ Տէր Մերիկեան կը վերակոչուի *Ղուկաս*, Խաչատուր Քիւրքեան՝ *Եզնիկ*, Յովհաննէս Տէր Կարապետեան՝ *Կարապետ*, Գրիգոր Քէշիշեան՝ *Վահան*, Կիրակոս Տէր Սարգիսեան՝ *Մկրտիչ*, Տիգրան Տէր Խաչատուրեան՝ *Հմայեակ* եւ Կարապետ Յակոբեան՝ *Դանիէլ*:

Կարապետ Վարդապետին կը յանձնուի ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսչութեան պաշտօնը 1893-1901: Միմչեւ 1911 կը ծառայէ իբրեւ Հայեպի Առաջնորդ եւ Տնօրէն ժողովի անդամ, երբ կը թողու կարգը եւ կ'երթայ Նիկոսիա:

1892-ի հունիսին կը մերկայանայ հիմգ ձեռնադրութիւններով. Նազարէթ Սրկ. Պէգիբեան կը վերակոչուի *Եփրեմ*, Պօղոս Շահնազարեան՝ *Պօղոս*, Յովհաննէս Ղազարեան՝ *Համազասպ*, Արշակ Պետրոսեան՝ *Եզնիկէլ* եւ Յարութիւն Պարոնեան՝ *Յա-*

ԳԵՈՐԳ ԵՊՍ. ԵՐԷՑԵԱՆ
(1885 - 1890)

ԿԱՐԱՊԵՏ ՎՐԴ. ՏԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
(1893 - 1901)

ԲՈՒՔԻՆ:

Իմը տարիներ ետք, 1898-ին, վարդապետական ձեռնադրութիւններու թիւը ժառանգաւորաց Վարժարանի ընթացաւորներում կը հասնի եօթի. Յովհաննէս Սրկ. վարդապետն կը վերակոչուի *Վրթանէս*, Կիրեղ Սրկ. խաչայեան՝ *Ներսէս*, Միրիման Սրկ. Նշանեան՝ *Մեսրոպ*, Ռուբէն Սրկ. Սամուէլեան՝ *Սերովբէ*, Տիգրան Սրկ. Գասպարեան՝ *Վարդան* եւ Պետրոս Սրկ. Սարանեան՝ *Պետրոս*: Նոյն օրը կը ձեռնադրուի մաւի Տ. Դաւիթ Տէրտէրեան, որ չէր աշակերտած ժառանգաւորացիմ, այլ իբրեւ փոքրաւոր ծառայած էր Տ. Երեմիա Եպս. իմ: Ան կը ծառայէ Ս. Աթոռին 23 տարիներ, վերջին 14 տարիները իբրեւ Լուսարարապետ: 1921-ին հայ ռեւրագործի մը դաշոյնին գոն կ'երթայ:

1902-ին ժառանգաւորաց Վարժարանի շրջանաւարտներէն մօտ խումբ մը կ'ընդունի քահանայական կարգը: Ասոնք են. Գէորգ Ճամսըզեան, որ կը վերակոչուի դարձեալ *Գէորգ*, Վաղարշակ Պօղոսեան՝ *Վաղարշակ*, Երեմիա Լիֆորեան՝ *Երեմիա* եւ Ռուպինսոն

Գազազեան՝ Սմբատ:

1905-ին ձեռնադրուած են ժառանգաւորաց Վարժարանի երկու մախկիմ սաներ՝ Վաղարշակ Պէֆարեան եւ Մանուկ Միսիաբեան, վերակոչուելով *Ղեւոնդ* եւ *Գրիտ*:

1909-ին Խորէն Փոսթոյեան եւ Գրիգոր Հովհաննէս ձեռնադրուած են եւ կոչուած՝ *Պորէն* եւ *Մելքիսեդեկ*:

Յարութիւն Պատրիարքի գահակալութեան քսանհինգ տարիներու ընթացքին (1885-1910), ժառանգաւորաց Վարժարանէն կ'անցնին 250 աշակերտներ, որոնք առ հասարակ երեք տարիներ միայն կ'ուսանին եւ շատեր կը մեկնին «մօրը քախանձանօք» կամ «ծնողացը խնդրանքով», ումանք կը վրտարուին իբրեւ «ամբողջական» կամ «ամկարգ եւ ամուղղայ» կամ մաւի «յանդուզմ եւ ամգուսպ»: Սակայն «սակաւ ընտրեայ»-ները, որոնք կ'ընեն իրենց ուխտը Երուսաղէմ, Արմաշ կամ Սիս եւ կը մուրհուրին Եկեղեցիի ծառայութեան, կը կազմեն պատկառելի թիւ մը 35 եկեղեցականներու:

Մելքիսեդեկ Վրդ. Մուրատեանի մեկ-

Խմբանկար ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսանողութեան (1890). Բ. շարք՝ ժախէն շորրորդը՝ Պետրոս Սրկ. Սարանեան, ապագային Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Վերջին շարք՝ ժախէն վեցերորդը՝ Միրիման Սրկ. Նշանեան, ապագային Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի:

Ս. ԱԹՈՌՈՒՅՍ ՀԱՆԳՈՒՅԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԿ Տ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՎԵՀԱՊԵՏԵԱՆ ԵԳԻՊՏԱՅԻ

նում էն ետք, ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսչութիւնը վարած են իր ձեռնասումններէն՝ *Ղեւոնդ Վրդ. Մաքսուտեան* (1877-1878), *Սահակ Վրդ. Խաչատրեան* (1878-85), եւ *Գէորգ Եպս. Երէցեան* (1885-90)։ Ասոնց յաջորդած են *Կարապետ Վրդ. Տէր Կարապետեան* (1893-1901), *Եղիշէ Եպս. Զիլինկիրեան* (1902-1905), *Պետրոս Վրդ. Սարաճեան* (1905-1908) եւ *Սերովբէ Վրդ. Սամուէլեան* (1909-1910)։ Ուսուցիչներու շարքին երախտագիտութեամբ պէտք է արձանագրել այստեղ եկեղեցականներէն հետեւեալները, որոնք հսկիչ եւ ուսուցիչ եղած են ժառանգաւորաց Վարժարանին, Եսայի եւ Յարութիւն պատրիարքներու ժամանակ։ Խորէն Եպս. Մխիթարեան, որ վարած է մանկ տեսչութիւնը 1866-ին, Մկրտիչ Վրդ. Տէր Սահակեան, որ յաջորդած է իրեն 1866-ին, Կարապետ Արքեպս. Ներսէսեան, որ վարած է տեսչութիւնը 1869-76 տարիներուն, մինչեւ Ղեւոնդ Վրդ. Մաքսուտեան։ Նոյն ժամանակաշրջանէն մշակաւոր եղած են իրրեւ ուսուցիչ՝ Ղեւոնդ Վրդ. Ղարապաղցի (Կրօն), Մամբրէ Եպս. Մարկոսեան (Հայերէն, Կրօն եւ Գծագրութիւն), Սարգիս

Եպս. Անէմեան (հսկող՝ 1898-1901), Յարութիւն Վրդ. Պարոնեան (Կրօն եւ Գեղագրութիւն), Ղեւոնդ Եպս. Շիշմանեան (Հայերէն եւ Ֆրանսերէն՝ 1895-1904) եւ Գէորգ Վրդ. Թուրեան (Եկեղեցական Պատմութիւն)։

Յարութիւն Պատրիարքի վախճանումէն ետք, 1911-ին, *Մեսրոպ Վրդ. Նշանեան* յամձն կ'առնէ ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսչութիւնը եւ կը վարէ զայն մինչեւ 1930։

1915-ին Վարժարանը կը փակուի։ Մեսրոպ Վրդ. իր տոմարին մէջ կը գրէ. «*Տիրող տնտեսական ընդհանուր տառնապը պարտաւորեց Սուրբ Աթոռը առժամապէս փակել ժառանգաւորաց Վարժարանը 1915 Օգոստոս 31-ին*»։

1910-15 տարիներուն Վարժարանէն անցած են 33 աշակերտներ, որոնց չորսը յետագային մտած են եկեղեցական ասպարէզ։ Ասոնք են. Մանուկ Տօլապեան, որ 1917-ին վարդապետ կը ձեռնադրուի ի Ս. Էջմիածին, վերակոչուելով *Ներսէս*, Պօղոս Վարժեան, որ կը ձեռնադրուի 1918-ին եւ կ'ամուսնուի *Զաւէն*, Գառնիկ Պէրպերեան, որ կը ձեռնադրուի 1922-ին *Տրդատ*

Խմբակար ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսանողութեան (1910)

ամուսնով եւ Ամդրամիկ Մամտանեան, որ
նոյն տարին կը ձեռնադրուի *Թովհաննէս*
ամուսնով:

1916-ին, Սահակ Կաթողիկոս-Պատ-
րիարքի առաջին գործը կ'ըլլայ վերաբա-
նալ Վարժարանը *Դպրանոց* անունին տակ:
Մեսրոպ Վարդապետի տոմարին արձանա-
գրութիւնը կ'ըսէ. «Ն. Ս. Օժուժիւն Տ. Տ.
Սահակ Ս. Կաթողիկոսի հրամանաւ եւ կար-
գադրութեամբ 1916 Հոկտեմբեր 19-ին վե-
րաբացուեցաւ Վարժարանը Դպրանոց ան-
ուն տակ, լսարանական երկու բաժանում-
ներով եւ աշակերտեցան ժառանգաւորաց
Վարժարանի նախկին ութը եւ Երուսաղէմ
ղրկուած Արմաշու Դպրեվանուց տասներեք
սաները: Ասոնց վրայ, Հոկտեմբեր 31-ին
կ'աւելնան երկու սաներ եւ ընդհանուր թիւը
կը հասնի 23-ի»:

Վերաբացուած Դպրանոցին կեանքը
տեւեց վեց ամիսներ: 1917-ի Ապրիլ 28-ին,
14 մեծ աշակերտները «գինուորադրուելով
Դամասկոս տարուեցան», իրականին մէջ
տարուեցան մահատակութեամ: Մնացեալ
սաները արձակուեցան «ընկերներում զին-
ուոր ըլլալուն պատճառաւ»:

1915-ի Աղէտը հասաւ Երուսաղէմ եւ իր
աւերը տարածեց մինչեւ ժառանգաւորաց
Վարժարան, սակայն ոչ նոյն սաստկու-
թեամբ: Հիմնայատակ կործանած վամբերէն

ԵՂԻՇԷ ԵՊՍ. ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(1902 - 1905)

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ. ՍԱՐԱՃԵԱՆ
(1905 - 1908)

եւ փառաւոր Արմաշէն վերապրողներ, եկե-
ղեցական եւ աշակերտ, ապաստան գտան Ե-
րուսաղէմ, ամուսն քուով: Երուսաղէմէն
գացած եկեղեցականներ, որոնք պաշտօնի
վրայ էին Թուրքիոյ թեմերում մէջ, ան-
պատմելի չարչարանքներով մահատակուե-
ցան: Մահը մինչեւ Երուսաղէմ եկաւ հոնկէ
եւս հոնկէ համար փոքր խումբը Արմաշի
աշակերտներում, որոնք կազմած էին լսարա-
նը վերաբացուած Դպրանոցին: Զիմայ-
ուեցաւ նոյնիսկ Օրմանեան Պատրիարքի
յառաջացած տարիքին: 1917-ին ան եւս ա-
սորուեցաւ Դամասկոս, ուր մնաց մինչեւ
պատերազմին վերջը:

Եօթանասուն լման տարիներու աշխա-
տանքէ, զոհողութիւններէ եւ իրագործում-
ներէ ետք փակուեցաւ Զաքարիա Պատրիարքի
հիմնած ժառանգաւորաց Վարժարանը, տա-
լէ ետք Ս. Աթոռին հաւատարմ Միաբան-
ներ, որոնք Ս. Յակոբեանց Առաքելական
Աթոռին փառքին մախամախանդիր՝ իրենց
անձերը զոհեցին հայկական մերկայու-
թիւնը ամուր պահելու համար Սիոնի բար-

ԺԱՌԱՆԳԱԽՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ (1922)

Ա. շարք՝ նստած, ձախէն աջ. —

Կարապետ Գաբրիկեան, Զիլինկիրեան (Դպրապետ) Արամ Սրկ. Գալփայեան (ապա Մամբրէ Արք. Գալփայեան), Մեսրոպ Վրդ. Նշանեան, Տիգրան Սրկ. Իսրայելեան (ապա Տ. Կիրեղ Պատրիարք), Գրիգոր Էօլմէզեան, Վարդան Մաթոսեան

Գ. շարք, ձախէն շրջորդը՝ Աղամ-Նորայր Պողարեան (այժմ Նորայր Արք.) եւ իջվը՝ Ներսէս Թաւուզեան (Ներսոյեան) այժմ Տիրան Արք.:

ԻՈՐ ՍԱՐԿԱՎԱԳՆԵՐԸ՝ յորոմէ ձեռնադրուեցան 1930-ին: Կեդրոնը Եղիշէ Պատրիարք Դուրեան. ձախիմ՝ Բաբգէն Նպս. Կիւլէսերեան. աջիմ՝ Մեսրոպ Նպս. Նշանեան. վերը՝ Կիրեղ Վրդ. Իսրայելեան:

Վերաբացում ժառանգաւորաց Վարժարանի. 1920 Սեպտեմբեր:
Կեդրոնը՝ Եղիշէ Եպս. Զիլիմկիրեան եւ Մկրտիչ Եպս. Աղաւնումի. ետեւը՝ Մեսրոպ Եպս.
Նշանեան եւ Գեորգ Վրդ. Ճանսզեան:

Խմբանկար ժառանգաւորաց Վարժարանի ուսանողութեան եւ ուսուցչական կազմի (1921)

Առաջին շարք՝ ձախէն աջ. —

Յովսէփ Տէր Վարդանեան, Արաքերէմի ուսուցիչ, Կարապետ Գաբիկեան, Արշակ Զօպան-
եան, Դաւիթ Մ. Վրդ. Տէրտէրեան, Մկրտիչ Եպս. Աղաւնումի, Մեսրոպ Վրդ. Նշանեան,
Գրիգոր Էօլմէզեան, Արամ Խաչատուր եւ Աշոտ Նշանեան:

կոպուսի այս կարգադրութիւնը մոր կեանք մը մերմոծեց վարժարանի կեանքին մէջ:

1930-ին, Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նշան-
եան կը ձեռնադրէ այդ խումբին առաջին
շրջանաւարտները: Նոյն տարին վախճանած
էր Դուրեան Պատրիարք, Տեղապահ ը-
տրուած էր Մեսրոպ Եպս. եւ Կիրեղ վրդ.
Իսրայէլեանին յանձնած էր ժառանգաւորաց
վարժարանի տեսչութիւնը, զոր վարած էր
1911-էն ի վեր: Քսան տարիներու իր մեծ
վաստակին պսակումն է ինը արեղաներու
ձեռնադրութիւնը, զոր կատարեց Յունիսի
22-ին, Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօմի օրը:
Կարապետ Սրկ. Զալըզեան կոչուեցաւ Տ.
Դաւիթ, Սարգիս Սրկ. Մանուկեան՝ Տ.

Սիոն, Հայկ Սրկ. Արրահամեան՝ Տ. Հայ-
կազուն, Եզնիկ Սրկ. Վրթամէսեան՝ Տ. Պար-
գեւ, Գրիգոր Սրկ. Քասիմեան՝ Տ. Գեղամ,
Ներսէս Սրկ. Տէր Յակոբեան՝ Տ. Զգօն,
Արփիար Սրկ. Մանուկեան՝ Տ. Սերովբէ,
Մատթէոս Սրկ. Գույումեան՝ Տ. Շաւարշ,
եւ Գրիգոր Սրկ. Վահանեան՝ Տ. Զենոբ:
Դժբախտաբար երեքը կարգաթող եղան հե-
տագային (Դաւիթ, Գեղամ եւ Զենոբ), իսկ
վեցը եղան մեր Եկեղեցւոյ առաջնորդ մեծ
ղեմքեր, ծառայելով Ս. Աթոռոյս եւ ոմամք՝
թեմերու մէջ, մեծարդիւն պաշտօնավարու-
թեամբ: 1931-33-ին՝ Տ. Սերովբէ եւ Տ. Շա-
ւարշ Արեղաներ իրենց ուսումը շարունա-
կելու կ'երթան մոյմ Թագաւորական վար-
ժարանին մէջ, Ամզիա:

Խմբանկար 1930-ին ձեռնադրուած ինը Արեղաներու

Նստած՝ ձախէն աջ. —

Տ. Հայկազուն Արդ. Արրահամեան, Տ. Դաւիթ Արդ. Զալըզեան, Մեսրոպ Արդ. Նշան-
եան, Տ. Սիոն Արդ. Մանուկեան, Տ. Պարգեւ Արդ. Վրթամէսեան:

Ուղի՝ ձախէն աջ. —

Տ. Զգօն Արդ. Տէր Յակոբեան, Տ. Շաւարշ Արդ. Գույումեան, Տ. Զենոբ Արդ. Վահան-
եան, Տ. Գեղամ Արդ. Քասիմեան, Տ. Սերովբէ Արդ. Մանուկեան:

Ս. ԱԹՈՒՌՈՅՍ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԺ Տ. ԹՈՐԳՈՄԱ. ՊԱՐՏԻՋԱԿՑԻ

Տ. Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեանը: Կրթական մոր ծրագիրով, ուսուցչական ճոխացած կազմով, որ կը հաշուէր, բացի մախորդներէն, պատրաստուած Միաբաններ, Տեսուչը, Տ. Սիոն, Տ. Հայկազուն, Տ. Սերովբէ եւ Տ. Հայրիկ Վարդապետները, Վարժարանը կ'արձանագրէ կրթական ուշագրաւ մուսուլմաններ:

1938 Յուլիս 31-ին, Թորգոմ Պատրիարք Բախմայութեան կը կոչէ չորս շրջամաւարտներ: Ամդրամիկ Սրկ. Տօմիկեան (Պայրամեան) կը վերակոչուի Տ. Հայկասեր, Արմեմակ Սրկ. Ոսկերչեան՝ Տ. Հրազդան, Խաչիկ Սրկ. Համալեան (Մամուլեան)՝ Տ. Կորիւն եւ Ազատ Սրկ. Երէցեան՝ Տ. Շահէ:

ԵՂԻՇԷ ՎՐԴ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ
(1937 - 1944)

ՈՒՍՈՒՑԶԱԿԱՆ ԿԱԶՄ ԺԱՌԱՆԳԱԻՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ (1937)

Նստած՝ ձախէն աջ.— Սիոն Վրդ. Մամուկեան, Հայր Պրիմմէն, Տիրամ Վրդ. Ներսէյեան, Թորգոմ Պատրիարք, Կիրեղ Վրդ. Իսրայելեան, Զօն Վրդ. Տէր Յակոբեան, Սերովբէ Վրդ. Մամուկեան:

Ոտքի՝ ձախէն աջ.— Ներսէս Թամամեան, Յակոբ Օշական, Պսակ Վրդ. Թումայեան, Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեան, Յուսիկ Վարդապետ, Գրիգոր Միսալեան, Շահան Պերպերեան, Արաքերէմի ուսուցիչ Մսրըր Խուրի:

Ս. ԱԹՈՒՈՅՍ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԺ Տ. ՄԵՍՐՈՊ ՆՇԱՆԵԱՆ Կ. ՊՈԼՍԵՑԻ

Դժուար Օրեր —

Մեսրոպ Պատրիարք Նշանեան

1939-ին, Յուլիս 23-ին, երբ չկար այլեւս Թորգոմ Պատրիարքը իր մեծվայելչութեամբ ձեռնադրելու համար Ընծայարանի նոր հումմաճը, իր աշակերտները, Ընտրեալ Պատրիարք Տ. Մեսրոպ Արք. Նշանեան քահանայութեան կը կոչէ Կարապետ Սրկ. Շիրինեան (Սիրունեան), որ վերամուսնուցաւ Տ. Կոմիտաս, Ժիրայր Սրկ. Մոզեան (Ոսկանեան)՝ Տ. Գրիգոր, Վարդգէս Սրկ. Կեռոյեան (Տէրունեան)՝ Տ. Զաւէն, Յովսէփ Սրկ. Ապատեան՝ Տ. Բարդէն, Աւետուժ Սրկ. Վարդանեան՝ Տ. Յակոբ եւ Աւետիք Սրկ. Մանուկեան՝ Տ. Թորգոմ:

Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմը եւ Վաճփին տնտեսական տագնապը կը մըլազեցնեն թիւը աշակերտութեան: 1941-ին, Մեսրոպ Պատրիարք կը ձեռնադրէ երկու Միաբաններ. Սարգիս Սրկ. Մուշեան կը վերակոչուի Տ. Յարութիւն եւ Դրամիկ Սրկ. Ղազարեան՝ Տ. Իսահակ:

Նոյն խումբի աշակերտներէն Արմէն Սրկ. Պուրումնուզեան ձեռնադրութիւն կ'ընդունի Կիլիկեան Աթոռէն, վերակոչուելով Տ. Բարդէն: Ատեմ մը Գալիֆորմիոյ Առաջնորդութիւնը վարելէ ետք, այժմ Տ. Բարդէն Եպս. Վարժապետեան կը գտնուի Ուաշինկթըն:

1930-էն 1940-ի վերջը, Ժառանգաւորաց Վարժարան ընդունուած են 118 աշակերտներ, որոնցմէ տասնըհինգը ստացած են եկեղեցականի կոչում: Ասոնց մէջ կը հաշուեմք մասնա Վահան Սէմէրեան, որ ընդունուած է 1934-ին իբրեւ աշակերտ եւ ձեռնադրութիւնը ստանալէն ասդին (վերակոչուցաւ Տ. Մեսրոպ), կը պաշտօնավարէ Ամերիկայի Արեւելեան թեմէն մերս:

Նոյն տարիներուն Ժառանգաւորաց Վարժարանին եւ Ընծայարանին աշակերտած սաներէն խումբ մը Սարկաւագներ հեռացան Վաճփէն եւ քահանայ ձեռնադրուեցան Ամերիկայի մէջ: Ասոնք են. Անդրանիկ Սրկ. Աշեան, վերակոչուած Տ. Արտէն, Միմաս Սրկ. Գասպարեան՝ Տ. Առնակ, Կարապետ Մկրեան՝ Տ. Վարդան, Հրամդ Առաքելեան՝

ԻՄԲԱՆԿԱՐ 1939-ԻՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԱԾ ՎԵՑ ԱՐԵՂԱՆԵՐԻՈՒ
ժախէն աղ. — Պետրոս Ժեմյ. Գասարեան, Յակոբ Արք. Վարդանեան, Զաւէն Արք. Տէրունեան, Կոմիտաս
Արք. Շիրինեան, Գրիգոր Արք. Ոսկանեան, Բարդէն Արք. Ապատեան, Թորգոմ Արք. Մանուկեան:

Ս. ԱԹՈՒՌՈՅ ՆԱԽԳՈՒՑԵԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԿ Տ. ԿԻՐԵՂ Բ. ԶՈՒՂԱՅԵՑԻ

Տ. Լեւոն, Լեւոն Ալթունեան՝ Տ. Շահէ, Սարգիս Կտանեան՝ Տ. Կարէն, Մանուկ Սրկ. Սմբատեան՝ Տ. Արթուր, Կարապետ Փափագեան՝ Տ. Տիրան եւ Յակոբոս Քէշիշեան՝ Տ. Արսէն (Պէյրուք)։ Երկու այլ աշակերտներ, ժառանգաւորաց վարժարանը միայն աւարտելէ ետք քահանայ ձեռնադրուած են. միմ՝ Մովսէս Գեորգեան, Եգուպիէ, վերակոչուած Տ. Դանիէլ, միւրը՝ Տիրան Թաշմեան, վերակոչուած Տ. Մեսրոպ, Ամբրիկա։ Նոյնպէս՝ Անդրանիկ Հալաճեան, չորս տարիներ ուսանելէ ետք, քահանայական ձեռնադրութիւն ընդունած է Տ. Գառնիկ անուամբ Ամբրիկայի մէջ, ուր եւ կը ծառայէ այժմ իբրեւ ծխատէր քահանայ։ Ասոնց ընկերներէն Հայաստան մերգաղթած Օհան Մարութեան կը ձեռնադրուի եւ կը կոչուի Տ. Յովհաննէս, եւ ցարդ կը ծառայէ Այրարատեան բեմէն մերս, վարելէ ետք Հոգեւոր ձեմարանի տեսչութիւնը։ 1947-ին, ժառանգաւորաց վարժարանը աւարտած Մովսէս Ղազարեան կը մերգաղթէ Հայաստան եւ հոն՝ Մայր Աթոռի Հոգեւոր ձեմարանը աւարտելէ ետք, կը ձեռնադրուի Տ. Մովսէս քահանայ եւ այժմ կը ծառայէ Ս. Գեղարդի վանքին մէջ։

Նոյն տարիներու սամբրէն Ստեփան Տէր Ստեփանեան 1946-ին կը մերգաղթէ Հայաստան, ուր եւ կը ձեռնադրուի վերակոչուելով Տ. Կոմիտաս, այժմ Տ. Կոմիտաս Արք., Առաջնորդական Փոխանորդ Այրարատեան բեմին։ Նոյն տարին ժառանգաւորաց վարժարանէն հայրենիք մերգաղթած Տիրան Մարտիկեան կը շարունակէ իր ուսումը Էջմիածնի ձեմարանին մէջ եւ կը ձեռնադրուի վերակոչուելով Տ. Տիրայր։ Այժմ Գեորգ. Տ. Տիրայր Արք. Մարտիկեան կը վարէ Առաջնորդական պաշտօնը Ռումանիոյ եւ Պուլկարոյ բեմերում։ Իսկ 1947-ին Հայաստան մերգաղթած Փայակ Ամթապեան եւս իր ուսումը մոյմ ձեմարանին մէջ աւարտելէ ետք կ'ընդունի քահանայական ձեռնադրութիւն եւ կ'անուանուի Տ. Մեսրոպ, սակայն 1959-ին կը հրաժարի եկեղեցական ասպարէզէն։

Տագնապի Օրեր —

Կիրեղ Պատրիարք Իսրայէլեան

1944-ին, ժառանգաւորաց վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսուչ Հոգ. Տ. Նդիշէ Վրդ. Տէրտէրեան կ'ընտրուի Լուսարարապետ եւ տեսչութեան կը կոչուի Հոգ. Տ. Սերովբէ Վրդ. Մանուկեան։ Մեսրոպ Պատ-

ՍԵՐՈՎՐԷ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(1944 - 1952)

րիարքին կը յաջորդէ Կիրեղ Պատրիարք Իսրայէլեան։

Տեղապահութիւն Նդիշէ Արք. Տէրտէրեանի

1950-ին, սակաւաթիւ սամբրէն միմ՝ Պետրոս Սրկ. Գազանճեան կ'ընէ իր ուխտը եւ ձեռնադրութեան անունով կը կոչուի Տ. Գարեգին։ Պաշտօնավարելէ ետք Ս. Աթոռ մի քանի տարիներ, ամ կը ծառայէ իր ծըննդավայր Պուսոյ մէջ իբրեւ Ս. Խաչ Դրպրեվանքի Տեսուչ եւ այժմ Գեորգ. Տ. Գարեգին Արք. կը վարէ Առաջնորդութիւնը Աւստրալիոյ Հայոց։

1951-ի Մայիս 27-ին, եկեղեցական աստիճան կ'ընդունին Գեորգ Սրկ. Չիմշիճեան, վերակոչուելով Տ. Զաւէն, Նդիա Սրկ. Զրդեանճեան՝ Տ. Անուշաւան եւ Վոսմշապուհ Սրկ. Գապարաճեան՝ Տ. Վարուժան։ Թէեւ ժառանգաւորաց չյանախած եւ չվկայուած Ընծայարանէն, սակայն Ս. Աթոռին երկարօրէն ծառայած Գեղամ Սրկ. Գաբրիէան մոյմ օրը կ'ընդունի քահանայական ձեռնադրութիւն եւ կը կոչուի Տ. Կիրեղ, Կիրիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի Սարկաւագներէն Յուակ Սրկ. Միմասեան եւս կ'ընէ իր ուխտը եւ կը վերակոչուի Տ. Օշական։

Երջանկայիշատակ Տ. Տ. Գեորգ Զ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը Եպիսկոպոս կ'օծէ
Տ. Նղիշէ Վրդ. Տէրտէրեանը Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ (1951)

1952-ին, վարժարանին Տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Սերովրե վրդ. Մամուկեան կը մշակուի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի, եւ մինչ այդ՝ պաշտօնը կը վարէ իմաստուն ձեռներեցութեամբ: Ժառանգաւորաց վարժարանի Տեսուչիւնը կը յամձմուի Հոգշ. Տ. Հայկազուն վրդ. Արրահամեանի, որ կը վարէ զայն մինչեւ իր մեկնումը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ 1957-ին:

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՎՐԴ. ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ
(1952 - 1957)

1954 Օգոստոսի 1-ին, վարդավառի Կիրակիին, Պատրիարքական Տեղապահ Տ. Նդիշէ Արք. կը կատարէ առաջին իր ձեռնադրութիւնը եւ ֆահմայութեան կը կոչէ Սիմոն Արկ. Սվաքեանը զոր կ'ամուսնէ Տ. Շահան եւ Գեորգ Արկ. Գրպրսլեանը՝ Տ. Վազգէն:

1957-ի Յունիս 23-ին, Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին, ֆահմայական կոչում կը ստանան չորս ընթացաւարտներ Գերշ. Տ. Տիրան Արք. Ներսոյեանի ձեռքէն: Գրիգոր Արկ. Սահակեան կը վերակոչուի Տ. Դաւիթ, Արմենակ Արկ. Ծիրվանեան՝ Տ. Արիս, վարուժան Արկ. Արելեան՝ Տ. Լեւոն եւ Կարապետ Արկ. Գապագեան՝ Տ. Օհան:

1959-ի դպրոցական վերամուտին, ձեռնարանի Տեսուչիւնը ստանձնելու համար Ս. Էջմիածին մեկնած Գերշ. Տ. Հայկազուն Եպիսկոպոսի տեղ ժառանգաւորաց վարժարանի Տեսուչեան պաշտօնը յամձմուեցաւ Հոգշ. Տ. Թորգոմ վրդ. Մանուկեանի, որ 1940-ական թուականներուն եղած է Փոխ-Տեսուչը վարժարանին: Այդ պաշտօնը կը վարէ մինչեւ 1960-ի սկիզբը:

1959, Նոյեմբերի 15-ին, Գերշ. Տ. Սուրեն Արք. Քեմհանեան կը ձեռնադրէ Սարգիս Արկ. Պաղտասեանը եւ կը վերակոչէ Տ. Յուսիկ, Հոգշ. Տ. Յուսիկ Մ. վրդ. Պաղտասեան հոգեւոր հովուութեան պաշտօնը վարէ Ամերիկա, իր ծննդավայրը: Նոյնպէս Ամերիկայէն եկած Արթըր Պութերո, երկու տարիներ ուսանել ետք Ընծայարան, վերադարձաւ իր ծննդավայրը, ֆահմայացաւ եւ կը ծառայէ իրրեւ հոգեւոր հովիւ Տ. Միքայէլ ամուսնով:

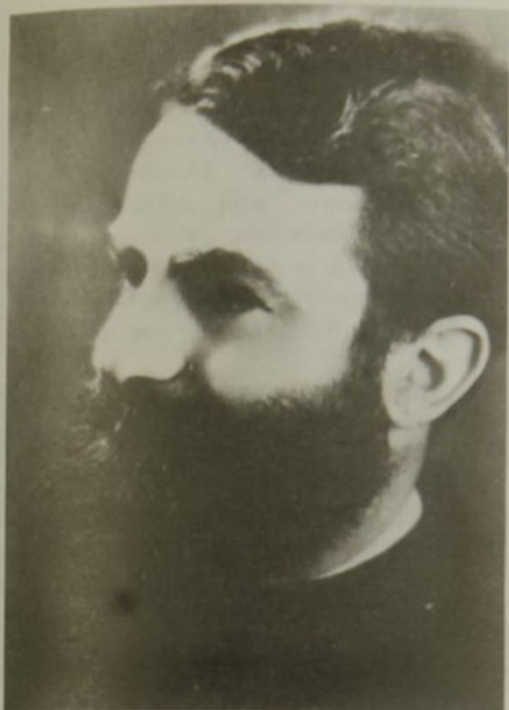
1960-ի Փետրուար 7-ին, Ընծայարանի շրջանաւարտներէն վեցը կը կատարեն իրենց ուխտը: Սիմոն Արկ. Խաչատուրեան կը վերակոչուի Տ. Արշակ, վարդան Արկ. Զաքարեան՝ Տ. Գեղամ, Գառնիկ Արկ. Զավտարեան՝ Տ. Նզնիկ, Յակոբ Արկ. Թաշեան՝ Տ. Ժիրայր, Յարութիւն Արկ. Աւետիքեան՝ Տ. Փառէն եւ Զաւէն Արկ. Գալայեան՝ Տ. Վրթանէս: Զեռնադրութիւնը կը կատարէ Գերշ. Տ. Սուրեն Արքեպիսկոպոս:

Յաջողութեան Օրեր —
Նդիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան

Ամեն. Տ. Նդիշէ Պատրիարքի գահակալութեան յաջորդող ամիսներուն, ժառանգաւորաց վարժարանի Տեսուչիւնը յամձմուեցաւ Հոգշ. Տ. Յակոբ վրդ. Վարդանեանի, իսկ ներքին տեսուչի եւ վերահսկիչի պատասխանատու պաշտօնը՝ ծանօթ մանկավարժ Յակոբ Պուրիգանեանին:

1961 Հոկտեմբեր 1-ին, մորմտի Պատրիարքը կատարեց իր պատրիարքական շրջանի առաջին ձեռնադրութիւնը: Ի կարգ ֆահմայութեան կոչուեցան Յարութիւն Արկ. Իգնատիոսեան, որ ամուսնուեցաւ Տ. Վաչէ, Յակոբ Արկ. Պատուէրեան՝ Տ. Կոմիտաս, Արամ Արկ. Գազանեան՝ Տ. Վահրիճ եւ աշխատաւոր Միքայիլ Արկ. Խաչատուրեան՝ Տ. Վաղարշ:

1960-61 տարեշրջանէն առաջ ժառանգաւոր ընդունուած աշակերտներէն մոր խումբ մը, աւարտած ըլլալով Ընծայարանի

ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
(1960 - 1965)

դասընթացքը, կոչուեցան քահանայութեան Ամեն. Ս. Եղիշէ Ս. Պատրիարքի ձեռնով, 1963-ի Յուլիս 21-ին, Վարդավառի տօնին: Վարդան Սրկ. Շամլեան վերակոչուեցաւ Ս. Դանիէլ, Պետրոս Սրկ. Աղոյեան՝ Ս. Սամուէլ, Հայրապետ Սրկ. Թովալեան՝ Ս. Վահան եւ Յովհաննէս Սրկ. Ղարիպեան՝ Ս. Տաթև:

1965-ի Օգոստոս 1-ին, Վարդավառի տօնին, Ամեն. Ս. Եղիշէ Պատրիարք ձեռնադրեց Յովհաննէս Սրկ. Այվազեանը եւ վերակոչեց զայն Ս. Արշէն:

Նոյն տարուան Հոկտեմբերի 10-ին, Վարդայ խաչի տօնին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ, Ամեն. Պատրիարք Սրբազանը ձեռնադրեց Ամերիկա ծնած եւ երեք տարի ընծայարանի քաժմին յատուկ դասընթացքներուն աշակերտած Տիրան Սրկ. Սամուրեանը վերակոչելով զայն Ս. Ղեւոնդ:

1965-ի Սեպտեմբերին, Գերշ. Ս. Յակոբ Եպս. Վարդանեան մեկնեցաւ Մարսիլիա ստանձնելու համար Հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի պաշտօնը եւ ժառանգաւորաց Վարժարանի Տեսուչ կարգուեցաւ Հոգշ. Ս. Ներսէս Վրդ. Բապուճեանը:

1966-ի Մայիս 29-ին, Հոգեգալստեան տօնին, երկու ընթացաւարտներ եւս կոչուեցան կատարելու իրենց ուխտը: Ամեն. Ս. Եղիշէ Ս. Պատրիարքը կատարեց ձեռնադրութիւնը: Խաչիկ Սրկ. Երեցեանը վերակոչեց Ս. Պարէտ եւ Յարութիւն Սրկ. Թովալեանը՝ Ս. Ջարեհ:

1967-ի դպրոցական վերաքաղուիմ, Ամեն. Ս. Եղիշէ Պատրիարքի փափաքին եւ հրահանգին համաձայն, Գերշ. Ս. Շահէ Եպս. Աճէմեան ստանձնեց Վերատեսուչի պաշտօնը ժառանգաւորաց Վարժարանին եւ ընծայարանին:

1968-ի Յուլիս 28-ին, Նորին Ամենապատուութիւնը ձեռնադրեց չորս ընթացաւարտներ ընծայարանէն: Եղիա Սրկ. Պալիօգեան կը վերակոչուի Ս. Աղան, Յարութիւն Սրկ. Մխեսեան՝ Ս. Սիփան, Մանուէլ Սրկ. Մարգարէեան՝ Ս. Նարեկ եւ Յովհաննէս Սրկ. Ղարիպեան՝ Ս. Սեւան:

Ամեն. Ս. Եղիշէ Պատրիարքը կուսակրօմ քահանայ կը ձեռնադրէ Արշէն Արեղան:

ՇԱՀԷՆՈՍ. ԱՃԷՄԵԱՆ
(Վերատեսուչ 1967-էն ի վեր)

1967-ի Արար-Իսրայելեան պատերազմին հետեւումով, մօր դրութիւն մը կը ըստեղծուի Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան համար: Սիրիոյ եւ Լիբանանի Հայութեան հետ յարաբերութիւնները կը դժուարանան եւ կը դժուարանայ ժառանգաւորաց Վարժարանին մօր ուսանողներ բերելու հարցը: Պատրիարք Սրբազանի իմաստուն կարգադրութեամբ, Կարապետ Քեմլ. Անդրեասեան կը ղրկուի Թուրքիա, հոն փնտռելու համար թեկնածուներ:

Տէր Կարապետ Բահանան յաջողեցաւ Բաժնաւորաց Երանքի եւ բերել Սըղեմի, Կեսարիայէն, Սիւնքի, Խարքի, Տիգրանակերտէն, Պիլիսէն, Սասունէն եւ Թուրքիոյ այլ մասերուն մէջ վերապրած Հայ ընտանիքներէն: Նախկին եւ աւանդական աշակերտահաւաքներէն տարբեր էր Թրքահայ աշակերտութեան մօտէն ժառանգաւորաց Վարժարան: Ասանկէ քիչեր միայն գիտէին իրենց մայրենի լեզուն. միայն սակաւաթիւ մի քանի, որոնք Պոլսի փոխադրուած եւ հոն տեսած էին հայկական վարժարան: Դասաւանդութեան յատուկ դրութիւն մը ստեղծուեցաւ այս առթիւ հայերէն լեզուի մախատարները սորվեցնելու համար:

Յաջորդ տարին, մօր աշակերտներու խումբ մը, կազմուած տասներեկ գաւառացի հայ տղաներէ, եկաւ միամալու մախորդին: Վերջիններն ալ կազմեցին մասնաւոր դասարան մը եւ սկսան հայերէն սորվիլ:

1968-ին, Երուսաղէմ կատարած իր այցելութեան առթիւ, ազգային ծանօթ բարերար Տիար Տատուր Տատուրեան յանձն առաւ Թուրքիայէն բերուած հայ աշակերտներու եռամեայ հոգածութիւնը, յատուկ մեկնմաններ ապահովելու յանձնառութեամբ:

1969-ին, ժառանգաւորաց Վարժարանի Փոխ-Տեսուչ Հոգշ. Տ. Արշէն Արեղայ մեկնեցաւ Պոլսի, մօր աշակերտներ բերելու առաքելութեամբ: Յիսուն եւ մէկ պատանիներ եկան Երուսաղէմ եւ մախորդներուն հետ կազմեցին աշակերտներու խումբ մը, «Տատուրեան Սաներ» անուանով: Նկատելով որ մօրեկներուն մեծ մասը ոչ տարիքով եւ ոչ ալ ուսումով կը լրացնէին ժառանգաւորաց Վարժարանի պայմանները, Արեղաբաղէն Բաժնաւորաց Երանքի Վարժարան: Նոր կացութիւն մը ստեղծուեցաւ ժառանգաւորաց Վարժարանէն մօր: Յիսուն աշակերտներ, բաժնուած վեց դասարաններու վրայ, կազմեցին կանոնաւոր ուսանողութիւնը, իսկ երեսունինը աշակերտներ Թարգմանաց Վարժարան արձանագրուեցան, ստանալու համար իրենց մախակրթութիւնը:

1971-ի Յուլիս 25-ին, Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարքը կատարեց ձեռնադրութիւնը վեց մօրեկներու, բոլորն ալ շրջանաւարտ ընծայարանէն: Վարդան Սրկ. Տատուրեան վերակոչուեցաւ Տ. Բակուր, Պօղոս Սրկ. Մանուկեան՝ Տ. Նուրհան, Մանուկ Սրկ. Մուրատեան՝ Տ. Գիսակ, Օմիկ Սրկ. Այֆազեան՝ Տ. Վիգէն, Սարգիս Սրկ. Պարսամեան՝ Տ. Պաթակ եւ Գաբրիէլ Սրկ. Թաշմեան՝ Տ. Մուշեղ:

1974-ի Սեպտեմբեր 29-ին, Խաչվերացի տօնին օրը, Պատրիարք Սրբազանը ձեռնադրեց երկու շրջանաւարտներ: Սարգիս Սրկ. Տատուրեան վերակոչուեցաւ Տ. Գեղարդ եւ Համբարձում Սրկ. Պալեան՝ Տ. Ասպետ:

1971-1975 իրրեւ մասնաւոր աշակերտներ յատուկ դասընթացներուն հետեւելու եկան 12 երիտասարդներ, իրենց Հայերէն լեզուի, Գրաբարի, Միսագիտութեան եւ եկեղեցագիտական ծանօթութիւնները գոր-

Ընծայարանի չորս ընթացաւարտները, որոնք կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուեցան 1968 Յուլիս 28-ին,
ձեռամբ Ն. Ամեն. Տ. Նղիշէ Պատրիարքի:

Ձախէն աջ
Սեւան Արդ. Ղարիպեան, Ադամ Արդ. Պալիօգեան, Սիփան Արդ. Մլխսեան, Նարեկ Արդ. Մարֆագէլեան

Ընծայարանի վեց ընթացաւարտ սարկաւագները, որոնք 1971 Յուլիս 25-ին կուսակրօմ քահանայ
ձեռնադրուեցան Ն. Ամեմ. Տ. Եղիշէ Պատրիարքի կողմէ:

Զարխէն աջ

Տ. Խաժակ Արդ. Պարսամեան, Տ. Գիսակ Արդ. Մուրատեան, Տ. Բակուր Արդ. Տատուրեան,
Հոգշ. Տ. Նարեկ Վրդ. Մարքագելեան, Վարժարանի Փոխ-Տեսուչ Հոգշ. Տ. Աղամ Վրդ. Պալիօզեան,
Ամեմ. Տ. Եղիշէ Պատրիարք, Վարժարանի Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Շահէ Եպս. Ամէմեան, Հոգշ. Տ.
Պարետ Վրդ. Երեցեան, Տ. Նուրհան Արդ. Մանուկեան, Տ. Վիգէմ Արդ. Այֆազեան, Տ. Մուշեղ
Արդ. Թաշմեան:

ԽՄԲԱՆԱԿԱՐ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԶԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ (1872)

Նստած՝ ձախէն աջ. —
 Յարութիւն Հալեպեան, Վարդան Տէր Վարդանեան, Վահէ Գալայեան, Սուլէյման Մասսիս, Գեորգ
 Հիմդեան, Արայ Գալայեան, Վիգէն Արդ. Այբագեան, Գեղամ Վրդ. Զաքարեան, Վերատեսուչ Գեորգ-
 Տ. Շահէ Նախկոյս, Պարէտ Վրդ. Երէցեան, Խաժակ Արդ. Պարսամեան, Մուշեղ Արդ. Թաշեան,
 Պետրոս Լեփեան, Միքայէլ Սթօն, Ամնոն Զիբբիմ, Տէյվիտ Գրորի, Օմիկ Մամուկեան:

Ք. Հարթ՝ ուղիք. —
 Սահակ Գալայեան, Արսէն Սարկաւազ, Աստուր Սարկաւազ, Պետրոս Սարկաւազ, Սարգիս Սարկաւա-
 ճ, Զարեհ Գալայեան, Վահագն Գալայեան, Վահագն Գալայեան, Վահագն Գալայեան, Վահագն Գալայեան, Վահագն Գալայեան:

Գերշ. Ս. Շահե Արք. Անէմեան սրբալոյս Միւռնով կ'օծէ Յակատը Պարոյր Սրկ Մելգոմեանի, վերակոչելով գայմ Ս. Հայկազուն Արեղայ:

գացնելու մտադրութեամբ: Ասոնցմէ Նոր Զուղայեցի Արսէն Յովակիմեան ձեռնադրուեցաւ Գերշ. Ս. Շահե Արքեպիսկոպոսի ձեռամբ՝ 1973-ին եւ վերակոչուեցաւ Ս. *Ռուբէն*: Միմչեւ այսօր, Հոգշ. Ս. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան կը ծառայէ Ս. Աթոռիս:

Իսկ Տիբրոյթէն Պարոյր Մելգոմեան երկու տարիներ կատարելագործել ետք իր ուսումը, Միաբանական իր ուխտը կատարեց եւ ձեռնադրուեցաւ 1976-ին, Գերշ. Ս. Շահե Արքեպիսկոպոսէն, վերակոչուելով Ս. Հայկազուն: Այժմ Հոգշ. Ս. Հայկազուն Վարդապետ Հոգեւոր Հովիւն է Հէյվըրիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին:

1975 տարին մոր էջ մը քացաւ ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի պատմութեան մէջ: Յունիսի 25-ին, ի մերկայութեան Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Վազգէն Վեհափառ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, Պոլսոյ Պատրիարք Ամեն. Ս. Շմորիք Արքեպիսկոպոսի, Ամեն. Ս. Եղիշէ Պատրիարքին եւ Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան, Ազգիս մեծ Բարերարը քացումը կատարեց հոյակապ շէնքին, որ կոչուեցաւ *Ալեքս եւ Մարի Մանուկեան Ժառանգաւորաց Վարժարան եւ Ընծայարան*:

1976-ին, Պոլսոյ մէջ, Ամեն. Ս. Շմորիք Պատրիարք կուսակրօն քահանայութեան կոչեց երկու «Տատուրեան Սաներ», որոնք եկած էին 1967-ին եւ աւարտած ժառանգաւորաց քաժիմը եւ Ընծայարանէն տարի մը: Յարութիւն Սրկ. Աթէշեան վերակոչուեցաւ Ս. Արամ եւ Հայկ Սրկ. Երկաթեան՝ Ս. Մանուէլ: Հոգշ. Ս. Արամ Արք. Աթէշեան կը ծառայէ այժմ Պոլսոյ Պատրիարքարանին, իսկ Հոգշ. Ս. Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան վերադարձաւ Ս. Աթոռ, ուր եւ ընդունուեցաւ Միաբանական Ուխտին մէջ:

1977-ի Մայիս 29-ին, Հոգեգալստեան Կիրակիին, Ամեն. Ս. Եղիշէ Ս. Պատրիարքը կատարեց ձեռնադրութիւնը երեք ընծայացումներու: Հրամդ Սրկ. Շէրպէթեան վերակոչուեցաւ Ս. *Կոմիտաս*, Սերոբ Սրկ. Գալէմտէրեան՝ Ս. *Բարսեղ* եւ Սիմոն Սրկ. Պալեան՝ Ս. *Եզնիկ*:

1977-ի Յունիս 5-ին, Սիմոն Սրկ. Էրկիւմեան, մախկին ժառանգաւոր, ձեռնադրուեցաւ Գերշ. Ս. Կիրեղ Եպիսկոպոսի ձեռամբ եւ վերակոչուեցաւ Ս. *Սեպուհ*: Հոգշ. Ս. Սեպուհ Արեղան կը կատարէ զիմուորական իր ծառայութիւնը Պոլսոյ մէջ:

1978-ի Օգոստոս 8-ին, Վարդավառի

ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ (1976)

Ա. չարք՝ ձախէն աջ. —

Վարդան Տէր Վարդանեան, Արայ Գալայեան, Հայկազուն Արդ. Սեւան Վրդ., Վերատեսուչ Շահէ Եպս., Ն. Ամեմ. Տ. Եղիշէ Պատրիարք, Գեղարդ Արդ., Ասպետ Արդ., Գեորգ Հիմդի-եան, Պետրոս Լէփէնեան, Սահակ Գալայեան:

Բ. չարք՝ ոտքի. —

Եղիա Մարգարեան, Աբրահամ Սիրթիւքեան, Սարգիս Սրկ., Սերոբ Սրկ., Հրանդ Սրկ., Սահակ Սրկ., Յարութիւն Սրկ., Սիմոն Սրկ., Յարութիւն Սամուէլեան, Վահէ Գալայեան, Սուլէյման Մասսիս:

Կիրակի օրը, Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովքէ Արք. Մանուկեան կատարեց ձեռնադրութիւնը երեք մօր ընթացաւարտներու: Յարութիւն Սրկ. Ամուշեան վերակոչուեցաւ Տ. Բարգէն, Սարգիս Սրկ. Մանկասարեան՝ Տ. Վանիկ եւ Յակոբ Սրկ. Տէմիրեան՝ Տ. Արփիար:

1979-ի Յունուար 28-ին, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Տիրայր Եպս. Մարտիկեան կատարեց ձեռնադրութիւնը Հրաչ Սրկ. Քէշիշեանի, որ թողած էր Ընծայարանը եւ մուկրուած Միաբանական ծառայութեան: Հրաչ Սրկ. վերակոչուեցաւ Տ. Համբարձում: Ամ կը ծառայէ այժմ Ս. Աթոռոյս:

